

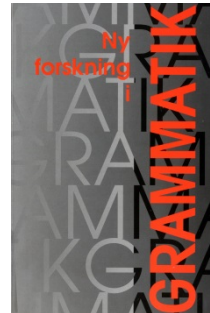
Ny Forskning i Grammatik

Titel: Supinum versus perfektum participium i dansk
Indholdsdifferentiering, mulige bøjningsvalg og andenordensnul

Forfatter: Peter Juul Nielsen

Kilde: Ny Forskning i Grammatik 21, 2014, s. 177-192

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, 2014

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Ny Forskning i Grammatik (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Supinum versus perfektum participium i dansk

Indholdsdifferentiering, mulige bøjningsvalg og
andenordensnul

Peter Juul Nielsen

1. Indledning¹

I det danske verbalsystem må man skelne mellem to nært beslægtede infinitte former dannet ud fra det morfologiske element *-(e)t*, supinum og perfektum participium. Supinum bruges i forskellige verbale funktioner, fx i retrospektive tempora: *han har **stegt** en pølse*, mens perfektum participium har adjektivisk funktion, fx som attribut i et nominalled: *en **stegt** pølse*. Som de to eksempler viser, er der ikke altid nogen forskel i den udtryksmæssige realisering af de to former, men det er en pointe i denne artikel at man både kan og bør skelne mellem supinum og participium.² Der er systematisk forskel mellem formerne på basis af indhold såvel som udtryk. Beskrivelsen af den udtryksmæssige forskel og udviklingen af begrebsapparatet hertil er centrale punkter i artiklen. Mere overordnet og principielt er det formålet med artiklen at fremlægge en analyse af en tegnopposition ud fra det Hjelmslevske princip at sprogtegn etableres i kraft af relationen mellem to korrelationer (emiske oppositioner): den systematiske sammenhæng mellem en forskelsrelation på udtryksplanet og en forskelsrelation på indholdsplanet (Hjelmslev 1993: 59). Supinum og participium adskiller sig fra hinanden med hensyn til de videre

-
- 1 Denne artikel er en forkortet og let omskrevet dansk udgave af behandlingen af supinum og perfektum participium samt andenordensnullet i Nielsen (2013). For den fulde analyse og yderligere teoretisk diskussion henvises der hertil.
 - 2 Ikke alle grammatikere og grammatikere skelner mellem supinum og perfektum participium (jf. Becker-Christensen 2001; Christensen & Christensen 2005: 109-111), men jeg tilslutter mig sondringen hos Diderichsen (1976: 67-69) og Hansen & Heltoft (2011: 205, 668-670) som efter svensk forbillede (jf. Telemann et al. 1999, II: 543, 551) skelner på basis af forskel i funktion og bøjningsforhold på en måde der er forenelig med analysen i denne artikel.

bøjningsmuligheder, og dette udgør en udtryksforskel der modsvares af en indholdsfor- skel hvorved supinum og participium kan betegnes som to forskellige morfologiske tegn. Denne beskrivelse kræver at man inddrager såvel fravær som tilstedeværelse af et bøjningsvalg, her kaldet henholdsvis andenordensnul og andenordensmorfem, som mulige tegnudtryk.

I afsnit 2 og 3 præsenteres de to infinitters form og funktion, og i afsnit 4 beskrives deres semantiske bidrag til de konstruktioner de optræder i. I afsnit 5 behandles +/- paradigmevalg som udtryksopposition, og den teoretiske distinktion mellem nuller af forskellig orden og begreberne andenordensnul og andenordensmorfem præsenteres. Herefter kan så oppositionen i indhold og udtryk mellem supinum og participium beskrives i afsnit 6, og artiklen slutter af med en kort kommentar angående elementet *-t* i afsnit 7.

2. Supinums form og funktion

2.1. Supinums form

Supinum dannes ved tilføjelse af *-et* eller *-t* til verbalstammen (1).³ Endelsen benævnes i det følgende blot *-t*.

- (1) mal-et, bund-et, råb-t, skud-t

Supinum har ingen yderligere bøjning, i modsætning til perfektum participium (se afsnit 3.1). Det bemærkes at supinum ikke har diatesebøjning som man finder det i den svenske supinum (*ät-it-Ø* 'spis'-SUP-AKT vs. *ät-it-s* 'spis'-SUP-PASS, jf. Telemann et al. 1999, II: 552). Fraværet af diatesebøjning for supinum (og for perfektum participium) tages op igen i afsnit 7.

2.2. Supinums funktion

Supinum har forskellige verbale funktioner. Den optræder i perfektumkonstruktioner (retrospektive tempora) hvor den kombineres med et af hjælpeverberne *have* og *være* ((2) og (3)), og i perifrastisk passivkonstruktion hvor den kombineres med et af hjælpeverberne *blive* og *være* ((4) og (5)).

3 En del stærke verber danner supinum med *-en* (fx *bleven*) i jyskpræget talesprog (jf. Jensen & Macgaard 2012).

- (2) Lis har stegt pølserne
- (3) John er faldet
- (4) pølserne blev stegt (af slagteren)
- (5) huset er ejet af kommunen

Supinum indgår også i tre konstruktioner med semihjælpeverbet *få*. Den første af de tre er telisk *få*-konstruktion (Hansen & Heltoft 2011: 718-721) hvor et agentivt subjekts handlen fører til en ny tilstand (6). Den anden er interessentkonstruktionen (Hansen & Heltoft 2011: 1344-1347) hvor en agent, der ikke er subjektsreferenten (fakultativt udtrykt med *af* + NP), udfører en aktivitet eller handling som subjektsreferenten står i et interessentforhold til (typisk som den i hvis favør agenten handler) (7). Den tredje konstruktion er *få*-passiv (Hansen & Heltoft 2011: 1289, 1326-1329) hvor et indirekte objekt til et trivalent verbum opskrives til subjekt (8).

- (6) Lis fik tænkt sig om
- (7) Bo får slået græsset af naboens datter
- (8) De fik fortalt en historie af den gamle søulk

Da *få* stiller krav til sit subjekt (i telisk konstruktion kræves fx et agentivt, normalt humant, subjekt) kan det ikke betragtes som et ægte hjælpeverbum (jf. Hansen & Heltoft 2011: 236), og de tre konstruktioner med *få* har dermed en leksikalsk komponent (*fås* styring af subjektet) som ikke ses ved kombination af supinum med de ægte hjælpeverber *have* og *få*, jf. afsnit 4.2.1.

Endelig benyttes supinum i to konstruktioner uden hjælpeverbum som del af et komplekst prædikat, såkaldt objekt med supinum (9) og subjekt med supinum (10) (Hansen & Heltoft 2011: 925-930).

- (9) ministeren krævede dem fyret
- (10) kongen formodes dræbt

3. Perfektum participiums form og funktion

3.1. Perfektum participiums form

Perfektum participium – herefter blot participium – dannes lige som supinum ved tilføjelse af *-t*-elementet til verbalstammen, men derudover udgøres den

morfologiske struktur for participiet af valg i paradigmerne numerus og bestemthed således at fx *stegte* kan tolkes som verbalstamme + *-t*-elementet + pluralis (*-e*) + ubestemt form (\emptyset) som i (11).⁴

(11) nogle stegte pølser

Udtrykssiden for begge disse paradigmer er oppositionen \emptyset vs. *-e* som udtrykker hhv. singularis vs. pluralis og ubestemt vs. bestemt form. Det giver strukturelt set kombinatorikken vist i figur 1.⁵

		Bestemthed	
		Ubestemt	Bestemt
Numerus	Singularis	t + \emptyset + \emptyset	t + \emptyset + e
	Pluralis	t + e + \emptyset	t + e + e

Figur 1: Dannelse af perfektum participium med *-t-* + valg af numerus og bestemthed

En vigtig fonotaktisk og grafotaktisk regel spiller ind på den realiserede participiumsform. Bøjningen i numerus og bestemthed er underlagt den generelle reduktionsregel *-e + -e > -e* (jf. Hansen & Heltoft 2011: 627), hvorved bestemt form pluralis *steg-t-e-e* realiseres som *stegte*. Da man ikke kan skelne mellem rækkefølgen af et *-e* og et \emptyset , er der kun to realiserede former: en form der ender på *-t* (eller *-et*) som udtrykker ubestemt singularis: *stegt*, og en form der ender på *-te* (eller *-ede*) som udtrykker ubestemt pluralis eller en af de to bestemte former: *stegte*. Strukturelt er der dog tale om fire former idet begge modsætninger (numerus- og bestemthedsmodsatningen) kan påvises.⁶ Det bemærkes at participiet i ubestemt singularis er identisk med supinumformen i det realiserede udtryk, se videre i afsnit 6.3.

4 En række stærke verber har en særlig participialform med genusforskel i ubestemt singularis: *en ankommen bus* vs. *et ankommet tog* (jf. Hansen & Heltoft 2011: 670-672). Det særlige system for stærkt dannet participium påvirker ikke det almene produktive system og analysen heraf, og det vil grundet pladshensyn ikke blive behandlet her.

5 Varianten *-et* ændres til *-ed-* før *-e*, hvorved *mal-et-e- \emptyset* bliver til *malede*.

6 Numerusmodsatningen kan påvises i parret *en stegt pølse* vs. *nogle stegte pølser*, bestemthedsmodsatningen i *en stegt pølse* vs. *den stegte pølse*.

3.2. *Perfektum participiums funktion*

Participiet har overalt adjektivisk funktion og optræder som adjektivisk attribut i nominalled ((12) og (13)) og som adjektivisk prædikat ((14) og (15)).⁷

- (12) en stegt pølse
- (13) det malede værelse
- (14) jakkerne er slidte
- (15) glasset er slebet

Nominalledets kategoribetegner (*pølse* i (12), *værelse* i (13)) og subjektet i prædikativkonstruktionen (*jakkerne* i (14), *glasset* i (15)) betegnes samlet som ‘det modificerede nominal’.

4. Den semantiske differentiering i supinum vs. participium

En analyse af supinums og participiums funktioner i forskellige syntaktiske kontekster viser en systematisk semantisk differentiering mellem de to former. I dette afsnit beskrives to forskellige aspekter af semantisk forskel: funktionel differentiering og forskel i argumenttilskrivning.

4.1. *Funktionel differentiering*

Som beskrevet i afsnit 2.2 og 3.2 har supinum verbal funktion, mens participium har adjektivisk funktion. Dette er en funktionel differentiering i den forstand at de to infinitte former fungerer som to forskellige bidrag til de syntagmer de indgår i. Harder definerer et sprogligt elements betydning som “...its potential contribution to the communicative function of utterances of which it forms part” (Harder 1996: 101), og det morfologiske valg af supinumform eller participiumform kan beskrives som et valg mellem forskellige bidrag til syntagmets interne semantiske struktur. Supinum og participium er strukturelle instrukser der regulerer den interne funktionelle opbygning af helheder hvori de to verbalformer spiller sammen med andre elementer (jf. Nielsen 2013: 26-27; Harder 1996: 214-223). Supinum og participium instru-

7 Helt i overensstemmelse med adjektivfunktionen har participium ikke bestemthedsbøjning i prædikativfunktion, men kun numerusbøjning, jf. den ugrammatiske form i **hatten er slidte* (*slid-t-O-e*, singularis + bestemt form). Det svarer helt til fraværet af bestemthedsbøjning af (andre) adjektiver i prædikativfunktion, jf. **hatten er sorte*.

erer på to forskellige måder modtageren i hvordan verbalstammens indhold skal integreres i den semantiske struktur: som bidrag til prædikatsdannelse (supinum) eller som en nominal modifikation (participium).⁸

4.1.1. Indeksikalitetsforskel

Strukturelle instrukser kan karakteriseres ud fra deres indeksering af de kontekster de instruerer om samarbejde med, og den ovenfor beskrevne funktionelle differentiering indebærer en indeksikalitetsforskel (jf. Anttila 1975; Nielsen 2013: 35-61, 192). Supinum er indeks for et sæt af verbale kontekster; verbalformen peger på sættet {perfektumkonstruktion; passivkonstruktion; *få*-konstruktion; objekt/subjekt med supinum} og er en instruks om verbalstammens bidrag til noget i sættet.

Participium er indeks for et sæt af nominalmodificerende kontekster; denne form peger på sættet {nominalledskonstruktion; prædikativkonstruktion} og er en instruks om verbalstammens bidrag til noget i dette sæt.

4.2. Argumenttilskrivning

De to former er dannet ud fra verbalstammer med en bestemt valens og altså bestemte tilhørende argumentroller. Når supinum og participium indgår i deres forskellige syntagmatiske helheder, foregår der en argumenttilskrivning, altså en fastlæggelse af hvordan størrelser i konteksten udfylder rollerne indholds-subjekt og indholdsobjekt for verbet (infinitternes *orientering*, jf. Bech 1983: 31-42). Denne argumenttilskrivning følger to forskellige principper, og der er dermed forskel på supinum og participium med hensyn til den semantiske konfigurerings inden for det man kan kalde de to infinitters diatese.

4.2.1. Argumenttilskrivning til supinum

Supinums argumenttilskrivning er primært bestemt af dets hjælpeverbum – eller semihjælpeverbum og videre konstruktion – sekundært af verbalstammen i supinumform. Ved kombination med *have* i perfektumkonstruktion er sætningens udtrykssubjekt altid supinums indholdssubjekt ((16) og (17)).

8 Participium kan optræde som adjektivisk prædikativ og kan derved indgå i kompleks prædikatsdannelse (jf. Hansen & Heltoft 2011: 869-881). Mens supinum er specifikt designet til prædikatsdannelse, er brugen af participium til prædikatsdannelse dog sekundær. Participium er en verbalstamme der er "gjort til et adjektiv" der så i anden omgang kan fungere som adjektivisk materiale i prædikativkonstruktion.

- (16) Bo har spist kagen
 (17) Lis har gået omkring i Køge

Ved kombination med *blive* i perifrastisk passiv er udtrykssubjektet supinums indholdsobjekt (mens indholdssubjektet er fakultativt udtrykt med *af* + NP; udtrykssubjektet er enten semantisk direkte objekt (18) eller indirekte objekt (19) for supinumformen.⁹

- (18) kagen blev spist af Bo
 (19) Bo blev lovet en pølse af Lis

I konstruktionerne med *få* er argumenttilskrivningen mere kompliceret. Udtrykssubjektets argumentstatus i forhold til supinum fastlægges af den specifikke *få*-konstruktion. I telisk *få*-konstruktion er udtrykssubjektet altid indholdssubjekt ((20) og (21)), mens udtrykssubjektet i interessentkonstruktionen altid har rollen 'interessent', og indholdssubjektet udtrykkes fakultativt af *af* + NP ((22) og (23)).

- (20) Lis fik hvilet ud
 (21) Bo fik slået græsset
 (22) Bo fik slået græsset (af Lis)
 (23) De får rettet opgaverne (af læreren)

Som det fremgår af (21) og (22), kan det være overladt til tolkning ud fra konteksten at afgøre om der er tale om telisk konstruktion eller interessentkonstruktion, med mindre der er et agentivled (*af* + NP) som entydiggør konstruktionen som en interessentkonstruktion. I *få*-passiv er udtrykssubjektet altid opskrevet indirekte objekt, og indholdssubjektet udtrykkes fakultativt af *af* + NP (24).

- (24) han fik tildelt forældremyndigheden af Byretten

I *få*-konstruktionerne er det samspillet mellem semihjælpeverbet *få* og den syntaktiske konstruktion der bestemmer argumenttilskrivningen. De speci-

9 I *der/her*-passiv hvor der ikke er et nominal med status som udtrykssubjekt, fx *der bliver snydt*, realiseres dette forhold mellem udtryks- og indholdsled ikke, men det påvirker ikke reglen om at et nominalt udtrykssubjekt, hvis der er et, altid er indholdsobjekt.

fikke konstruktioner stiller krav til hvilke verbalstammer der kan indgå, idet stammerne skal være kompatible mht. antallet og arten af valensroller. Telisk konstruktion og interessentkonstruktion kræver stammer der er, eller i hvert fald kan tolkes som, agentive (deres indholdssubjekt skal være agentivt), mens *få*-passiv kræver et trivalent overgangsverbum. Dermed adskiller kombination af supinum med *få* sig fra kombination med *have* og *blive* der, som ægte hjælpeverber, ikke stiller subjektsskrav. Hvad angår argumenttilskrivning adskiller kombination med *få* sig også fra kombination med *være*.

Argumenttilskrivningen ved kombination med *være* bestemmes alene af verbalstammens kodning af transitivitet og +/- overgang.¹⁰ Ved overgangsverber gælder det at udtrykssubjektet ved transitive stammer er indholdsobjekt for supinum (25), mens det ved intransitive stammer er indholdssubjekt (26).¹¹

(25) pølsen er stegt

(26) han er faldet

Ved ikke-overgangsverber kan *være* kun kombinere med supinum af transitive stammer,¹² og her er udtrykssubjektet indholdsobjekt for supinum (27).

(27) sagen er drøftet

Endelig kan *være* kombinere med supinum af såkaldt ergative, transitivitetsneutrale verber, fx *vælte*, *brænde* og *knække*. Her må udtrykssubjektets rolle i forhold til supinum beskrives overordnet som inagentiv (28).

(28) træet er væltet

Der er to mulige tolkninger af rollen inagentiv. Enten tolkes udtrykssubjektet som indholdssubjekt i en intransitiv perfektumkonstruktion (svarende til subjektets rolle i den simple konstruktion *træet væltede*), eller også tolkes det som indholdsobjekt i en transitiv *være*-passiv (svarende til objektets rolle i *stormen væltede træet*).

10 Ligesom *have* og *blive* stiller *være* som ægte hjælpeverbum ikke krav til subjektets beskaffenhed.

11 Ved trivalente stammer er udtrykssubjektet semantisk direkte objekt eller indirekte objekt for supinum alt efter hvilket objekt der er opskrevet: *prisen er tildelt Finland af en enig komite*, *Finland er tildelt prisen af en enig komite*.

12 Det er således ikke muligt at sige fx **jeg er sovet*.

Argumenttilskrivning til supinum i konstruktioner uden hjælpeverbum er, kort sagt, identisk med argumenttilskrivning ved *være*. Eksempelvis i konstruktionen subjekt med supinum af et intransitivt overgangsverbum som i (29) er udtryks-subjektet (*manden*) indholdssubjekt i forhold til supinum (*faldet*).

(29) manden menes faldet i vandet

Hjælpeverbet spiller altså en afgørende rolle for argumenttilskrivningen ved supinum, og det kan anses som en del af supinums kodning at denne ikke-diatesebøjede form får sin specifikation af indholdssubjekt og -objekt eksternt fastlagt af den syntaktiske kontekst. I tilfælde af at hjælpeverbet er *være*, eller der ikke er et hjælpeverbum, overlades det til verbalstammen at bestemme; i alle andre tilfælde er det hjælpeverbet (*have* eller *blive*), eller semihjælpeverbum + syntaktisk konstruktion (*få*-konstruktioner), der bestemmer supinums argumenttilskrivning.

4.2.2. Argumenttilskrivning til *perfektum participium*

Participiets argumenttilskrivning bestemmes af verbalstammen efter samme mønster som for supinum i konstruktion med *være*, og det vil altså sige at det altid er verbalstammen der bestemmer, hvorved specifikationen kan beskrives som intern i modsætning til supinums eksterne fastlæggelse af argumentroller. I beskrivelsen her anvendes betegnelsen ‘modificeret nominal’ (jf. afsnit 3.2) for den størrelse der specificeres som indholdssubjekt eller -objekt.

For overgangsverber gælder det at transitive stammer gør det modificerede nominal til indholdsobjekt (30), mens intransitive stammer gør det til indholdssubjekt (31).

(30) en stegt pølse

(31) en ophørt aftale

For ikke-overgangsverber gælder det at transitive stammer gør det modificerede nominal til indholdsobjekt (32), mens det ikke er muligt at danne participium af intransitive stammer (33).

(32) en drøftet sag

(33) *den grædte pige

For de ergative transitivitsneutrale verber har det modificerede nominal rollen inagentiv som kan tolkes som enten intransitivt subjekt eller transitivt objekt (34).

(34) det væltede træ

4.2.3. *Opsummering af forskel i argumenttilskrivning*

Både supinum og participium lader argumenttilskrivningen være underspecificeret og peger på elementer i konteksten der kan fastlægge diatesen. For supinum er den afgørende faktor den syntaktiske kontekst, særligt hjælpeverbene, og begge de to orienteringer 'udtrykssubjekt = indholdssubjekt' og 'udtrykssubjekt = indholdsobjekt' er mulige for enhver supinumform uanset verbalstammen. *Have* og *blive* samt *få*-konstruktionerne har total kontrol over supinums argumenttilskrivning, mens *være* og de hjælpeverbumbsløse konstruktioner "sender afgørelsen videre" til verbalstammen – men det er netop disse syntaktiske kontekster der bestemmer at stammen må afgøre sagen. For participium er den afgørende faktor verbalformens "indre kodning", nemlig verbalstammen; participium kan kun have den orientering som stammen tillader, og det er ikke muligt for den syntaktiske kontekst at påvirke stammekodningens determination af argumenttilskrivning. Supinum og participium koder således to forskellige strukturelle vilkår for argumenttilskrivning: Supinum er kodet for *ekstern bestemmelse*, evt. med inddragelse af verbalstammens semantik, mens participium er kodet for *intern bestemmelse* – argumenttilskrivningen "holdes inden for" den morfologiske struktur.

5. Udtryksdifferentiering og fravær på forskellige niveauer

5.1. +/- *paradigmevalg*

Indholdsforskellen mellem de to former kan nu sammenholdes med udtryksforskellen. Den formelle forskel mellem supinum og participium er den at supinum ikke bøjes, mens participium bøjes i numerus og bestemthed. Supinum vs. participium er dermed karakteriseret ved fravær vs. tilstedeværelse af valg i paradigmerne numerus og bestemthed. Denne forskel i den morfologiske strukturs udtryk modsvarer af den beskrevne indholdsforskelle, men ligner ikke et almindeligt morfologisk udtrykssystem. For at kunne beskrive denne forskel som en paradigmatiske udtryksopposition i relation til en indholdsopposition, må man have en teori om fravær på forskellige niveauer.

5.2. *Fravær på forskellige niveauer: andenordensnul*

Nulbegrebet er en omdiskuteret størrelse der bruges på flere forskellige mere eller mindre fornuftige måder. Inden for en tegnbaseret sprogteori kan nultegnet defineres som 'betydningsbærende fravær' (jf. Mel'čuk 2006: 469-516). Nultegnet er altså en tegnfunktion hvor et indholdselement er associeret med et fravær af et udtrykselement. Fraværet af et udtrykselement skal forstås sådan at 'ingenting' må stå i modsætning til et bestemt muligt udtryk med et bestemt tilhørende indhold, og der kan stilles en række krav til hvornår disse betingelser er opfyldt (Nielsen 2013: 144-154; Mel'čuk 2006: 470-471). I dette afsnit præsenteres en analyse af forskellige niveauer for betydningsbærende fravær. Udgangspunktet er forskellen mellem morfemisk og allomorfisk nul, og niveauforskellen mellem disse benyttes dernæst som ramme for beskrivelsen af forskellen mellem morfemisk og **supermorfemisk** nul.

5.2.1. *Morfemisk vs. allomorfisk nul*

Et morfemisk nul er et udtryksfravær som det eneste mulige udtryk for et givent morfologisk tegn. Som udtryksmiddel er dette nul dermed fraværet af et eller flere kontrasterende tegns positive udtryk. Et eksempel på et morfemisk nul er udtrykket for singularis i spansk, nemlig fraværet af det positive udtryk for pluralis, *-s*: *libro*-Ø 'bog' vs. *libro-s* 'bøger'.

Et allomorfisk nul er et udtryksfravær som er et blandt flere mulige morfologiske tegnudtryk (allomorfer). Der er altså tale om fravær af et eller flere alternative positive udtryk for det samme indhold. Et eksempel på et allomorfisk nul er nulallomorfen for pluralis genitiv i tjekkisk over for de positive tegnudtryk, fx *-ů*: *slov*-Ø 'ord-PL.GEN' vs. *hrad-ů* 'slot- PL.GEN'.

Forholdet mellem disse to slags nul som tegnudtryk kan beskrives sådan at morfemisk nul er et niveau højere end allomorfisk nul; morfemisk nul er "over grænsen" for emisk værdi i det morfologiske system, mens allomorfisk nul er under grænsen og befinder sig på det etiske niveau som en udtryksvariant.

5.2.2. *Morfemisk vs. supermorfemisk nul*

Der kan ud fra beskrivelsen af niveauforskellen mellem allomorfisk og morfemisk nul beskrives en lignende niveauforskel mellem det morfemiske nul og et nul et niveau højere oppe som man således kan kalde for et supermorfemisk nul. Et morfemisk nul kan beskrives som det ene udtryksmedlem i en tegnoposition defineret gennem en relation mellem (a) en indholdsdifferentiering

og (b) fravær vs. tilstedeværelse af **et morfemudtryk**. Det spanske eksempel ovenfor illustrerer dette igen. Indholdsdifferentieringen mellem singularis og pluralis modsvarer af udtryksdifferentieringen mellem fravær og tilstedeværelse af morfemudtrykket *-s*.

Et supermorfemisk nul kan beskrives som det ene udtryksmedlem i en tegnposition defineret gennem en relation mellem (a) en indholdsdifferentiering og (b) fravær vs. tilstedeværelse af **et valg i et sæt af morfemer** med hver deres udtryk og indhold. Som allerede antydnet og videre udfoldet i afsnit 6.2 nedenfor, er supinum vs. participium baseret på denne forskel.

Morfemisk nul fungerer som tegnudtryk inden for et “normalt” paradigme bestående af – i denne henseende – simple tegn, såsom singularis og pluralis i spansk. Supermorfemisk nul fungerer som tegnudtryk ved at være fravær af et “normalt” paradigme; nullet er defineret i opposition til artikulationen af dette paradigme. Supermorfemisk nul er således et niveau højere end morfemisk nul, hvilket også ses i det forhold at et morfemisk nul kan være medlem af det paradigme som det supermorfemiske nul er defineret som modsætningen til, et forhold som gør sig gældende i modsætningen supinum vs. participium.

5.2.3. *Et system af nuller af forskellig orden*

Niveauforskellene mellem de forskellige nuller – supermorfemisk nul over morfemisk nul over allomorfsk nul – kan integreres i et system af nuller af forskellig orden.

Et allomorfsk nul er et **nulteordensnul**, symboliseret med \emptyset^0 . Fraværet af et positivt udtryksmedlem er en variant, et allo-udtryk, for et indhold. Dette indhold kan siges at indgå tegnrelation med hele sættet af allomorfer. Det allomorfske nul beskrives som et nul af nulte orden fordi det befinder sig “under tegnniveau”, dvs. på den etiske side af grænsen mellem etisk og emisk.

Et morfemisk nul er et **førsteordensnul**, symboliseret med \emptyset^1 . Fraværet af et positivt udtryk er det strukturelle, emiske, udtryk for et indhold. Indholdet indgår tegnrelation med netop dette fravær. Her er der tale om et nul af første orden da vi har krydset grænsen til det emiske og er oppe på tegnniveau.

Et supermorfemisk nul er et **andenordensnul**, symboliseret med \emptyset^{II} . Fravær af (et valg i) et paradigme fungerer som udtryk for et indhold, og dette

indhold indgår tegnrelation med fraværet af paradigmeartikulationen. Vi er her et niveau højere oppe og kan dermed betragte det betydningsbærende fravær som et nul af anden orden. Indholdet A forbundet med et \emptyset^{II} står i opposition til indholdet B forbundet med den paradigmeartikulation som \emptyset^{II} står i opposition til. Dermed er tilstedeværelsen af (et valg i) paradigmet i sig selv udtryk for indholdet B som kontrasterer med \emptyset^{II} 's indhold A. Som den positivt udtrykte pendant til \emptyset^{II} betegnes tilstedeværelsen af (et valg i) paradigmet – paradigmeartikulationen – som et **andenordensmorfem**, symboliseret med M^{II} .

Det må bemærkes at modsætningen \emptyset^{II} vs. M^{II} og muligheden for et paradigme med M^{II} -funktion der indeholder et \emptyset^{I} , betyder at der på tværs af de strukturelle modsætningsniveauer kan forekomme opposition mellem \emptyset^{II} og \emptyset^{I} , nemlig når et \emptyset^{I} udgør artikulationen af det paradigme der kontrasterer med et \emptyset^{II} . Denne nul-vs.-nul-situation, som kan betragtes som en form for synkretisme, gør sig gældende i oppositionen supinum vs. participium, se afsnit 6.3.

6. Sammenholdelse af indholdsforskel og udtryksforskel i tegnoppositionen

Det er nu muligt at sammenholde den semantiske differentiering mellem supinum og participium med differentieringen af de to infinitters udtryk, og dermed etablere den hjelmslevske relation mellem indholdsforskel og udtryksforskel.

6.1. Indholdsdistinktion

Den semantiske differentiering kan rekapituleres således. For det første er der den funktionelle differentiering med indeksikalske følger beskrevet i afsnit 4.1. Supinum har verbal funktion ledsaget af indeksering af verbale kontekster, mens participium har adjektivisk funktion ledsaget af indeksering af nominal-modificerende kontekster. For det andet er der forskellen i argumenttilskrivning beskrevet i afsnit 4.2. Supinum er kodet for en ekstern bestemmelse af argumenttilskrivning, primært gennem valget af hjælpeverbum, mens participium er kodet for en intern bestemmelse af argumenttilskrivning, nemlig alene på basis af verbalstammen.

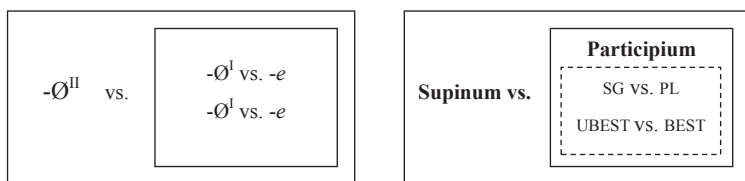
6.2. Udtryksdistinktion

Supinum udtrykkes ved at *-t*-elementet *ikke* kombineres med valg af numerus og valg af bestemthed, dvs. fravær af (valg i) de to paradigmer. Det distinktive udtryk for supinum i modsætning til participium er således fravær af paradigmeartikulation, altså et andenordensnul, \emptyset^{II} .

Participium udtrykkes ved at *-t*-elementet kombineres med valg af numerus og valg af bestemthed. Det distinktive udtryk for participium er altså paradigmeartikulation, et andenordensmorfem, M^{II} . Participiets M^{II} realiseres af morfemerne der indgår i de to artikulerede paradigmer; begge paradigmer udtrykkes af førsteordensnul vs. positivt udtryk: \emptyset^{I} vs. *-e*. Dermed er \emptyset^{I} på en gang morfemisk udtryk for singularis og/eller ubestemt og udtryksvariant for participiums udtryk, M^{II} , ligesom *-e* har \emptyset^{I} dobbeltfunktion dels som morfemisk udtryk, dels som realisering af det morfologiske udtryk for participium.

6.3. Den paradigmatiske tegnopposition

Relationen mellem indholds- og udtryksforskellen kan nu beskrives som en paradigmatiske tegnopposition. Et valg i tegnoppositionen er et valg mellem på den ene side udtrykket \emptyset^{II} og indholdet supinum (nærmere defineret ved de semantiske specifikationer beskrevet i afsnit 4) og på den anden side udtrykket M^{II} og indholdet participium (jf. igen afsnit 4). Oppositionen i udtryk og indhold er illustreret i figur 2.

Figur 2: Udtryks- og indholdssiden i oppositionen supinum vs. participium

Den fuldt udfoldede morfologiske modsætning mellem de to infinitte verbalformer kan eksemplificeres med verbalstammen *spis-*, jf. figur 3 som viser den strukturelle opbygning af formernes endelser med første- og andenordensnulle og *-e*'er samt de to forskellige realiserede former *spist* og *spiste*.

Supinum	Perfektum participium	
<i>spist</i> (-t-Ø ^{II})	<i>spist</i> (-t-Ø ^I -Ø ^I)	<i>spiste</i> (-t-e-Ø ^I)
	<i>spiste</i> (-t-Ø ^I -e)	<i>spiste</i> (-t-e-e)

Figur 3: Morfologisk struktur i supinum og participium af stammen *spis-*

Som det fremgår af figur 3, kan artikulationen af participiums M^{II} betyde valg af to gange Ø^I, nemlig i ubestemt singularis, og i dette tilfælde opstår der således synkretisme mellem supinum og participium på grund af realiseringen af den strukturelle opposition som Ø^{II} vs. Ø^I (x 2).

7. Afslutning: Hvad laver så -t?

Etableringen af indholds- og udtryksforskellen mellem supinum og participium efterlader og tydeliggør et resterende spørgsmål: Hvilken rolle har *-t*-elementet som indgår i udtryksstrukturen for både supinum og participium? Det er ikke som sådan supinummærke, det er Ø^{II}: fraværet af participiums numerus- og bestemthedsbøjning. Det er heller ikke participiummærke, det er M^{II}: valgene af numerus (Ø^I vs. *-e*) og bestemthed (Ø^I vs. *-e*). I den samlede analyse af infinitivsystemet – som ikke kan udfoldes her – må elementet *-t* beskrives som det der samler supinum og participium i opposition til infinitiv. Udtrykket for oppositionen infinitiv vs. non-infinitiv (supinum/participium) er dermed *-e* vs. *-t*. Hvad angår indholdet i denne opposition, forekommer det lovende at antage at oppositionen drejer sig om diatesesystemet. Diatesekategorien er et gennemgående træk i dansk grammatik, og alle finite verbalformer bøjes i diatese (bortset fra imperativ af den grund at det indbyggede 2. personsubjekt skal være agentivt – og dermed ikke-passivt – i overensstemmelse med imperativens illokutionære værdi som direktiv). I infinitivsystemet har infinitiv “sin egen diatese”: *steg-e-Ø* vs. *steg-e-s*, mens supinum og participium ikke har nogen morfologisk bøjning i aktiv og passiv.¹³ Participiums diateseforhold klares af verbalstammen, mens supinum afhænger af den syntaktiske kontekst for at få specificeret den diatese som den selv “mangler” (jf. afsnit 4.2.),

13 Samtids infinit og participium (præsens participium) er heller ikke diatesebøjet, men dels kan der argumenteres for at denne form ikke er en ægte verbal form, idet den kun har prædikativ og ikke egentlig verbal funktion (jf. Hansen & Heltoft 2011: 207, 673), dels er det modificerede nominal (fx *mand i den løbende mand*) altid indholdssubjekt, så diatesen er givet på forhånd.

i modsætning til svensk hvor supinum har sin egen diatesebøjning (jf. afsnit 2.1 og se desuden Nielsen (2012)). Der går altså en påfaldende skillelinje i det danske infinitivsystem mellem diatesebøjet og ikke-diatesebøjet. Elementet *-t*'s rolle i det samlede verbalsystem er dog en kompliceret sag som nok kræver videre udforskning, og som i forhold til denne artikel er en anden historie.

Henvisninger

- Anttila, R. (1975). *The Indexical Element in Morphology*. Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft, Vorträge 12. Innsbruck: Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck.
- Bech, G. (1983). *Studien über das deutsche Verbum infinitum*. Tübingen: Max Niemeyer.
- Becker-Christensen, C. (2001). Den grædte pige og lignende historier. Om perfektum participium efter *blive* og *være* og som adled, i P. Jarvad et al. (red.) *Sproglige åbninger. Festskrift til Erik Hansen 18. september 2001*, København: Hans Reitzels Forlag, 119-139.
- Christensen, R.Z. & L. Christensen (2005). *Dansk Grammatik*. Odense: Syd-dansk Universitetsforlag.
- Diderichsen, P. (1976). *Elementær Dansk Grammatik* (3. udg.). København: Gyldendal.
- Hansen, E. & L. Heltoft (2011). *Grammatik over det Danske Sprog*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Harder, P. (1996). *Functional Semantics. A Theory of Meaning, Structure and Tense in English*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Hjelmslev, L. (1993). *Omkring Sprogteoriens Grundlæggelse*. Travaux du Cercle Linguistique de Copenhague Vol. XXV. København: The Linguistic Circle of Copenhagen.
- Jensen, T.J. & M. Maegaard (2012). Past participles of strong verbs in Jutland Danish. A real-time study of regionalization and standardization, *Nordic Journal of Linguistics* 35.2, 169-195.
- Mel'čuk, I. (2006). *Aspects of the Theory of Morphology*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Nielsen, P.J. (2012). Supinum i dansk og svensk, *Ny forskning i grammatik* 19, 181-197.
- Nielsen, P.J. (2013). *Morphology reconsidered. Theoretical issues and studies in nonfinite verb forms in Danish*. Ph.d.-afhandling. Roskilde: Roskilde Universitet.
- Telemann, U., S. Hellberg & E. Andersson (1999). *Svenska Akademiens grammatik*, bd. I-IV. Stockholm: Svenska Akademien.